

досліджень, визначено, що післядипломна педагогічна освіта – це система підвищення кваліфікації (розширення профілю), стажування та перепідготовки чи отримання іншої спеціальності педагогічними працівниками, що сприяє неперервному професійному розвитку, формуванню загальних і спеціальних компетентностей, підвищенню професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури через поглиблення, розширення й оновлення професійно-педагогічних знань, вироблення умінь, навичок, здібностей упродовж життя. На основі системного аналізу потрактувань, констатовано, що в дефініції терміну «дистанційне навчання» вирізняють та науково обґрунтовують такі його складники, як навчання в синхронній та асинхронній формі; елементами освітнього процесу є організаційні форми, зміст, цілі, методи, засоби навчання, суб'єкти навчання, засоби інформаційних та телекомунікаційних технологій. Підкреслено, що дистанційне навчання в закладах післядипломної педагогічної освіти реалізується через застосування дистанційної форми як окремої форми навчання, використання технологій дистанційного навчання для забезпечення навчання в різних формах. Наголошено, що успішне запровадження дистанційного навчання в післядипломну педагогічну освіту залежить від таких складників: організаційного, педагогічного, інформаційного та підготовленості кожного з них до освітньої діяльності. Підсумовано, що впровадження дистанційного навчання в післядипломну педагогічну освіту забезпечує доступність освіти (навчання без відриву від основної роботи), якість навчання (застосування сучасного, інтерактивного навчально-методичного забезпечення), варіативність навчання (дистанційні курси, вільний вибір послідовності та порядку вивчення матеріалу), задоволення професійних інтересів (урахування підготовки та можливостей, індивідуальний підхід), економія коштів тощо.

Ключові слова: дистанційне навчання, післядипломна педагогічна освіта, дистанційне навчання в системі післядипломної освіти.

УДК 373.5.091.3:908:003

SEMIOTIC APPROACH IN SCHOOL LOCAL STUDIES

СЕМІОТИЧНИЙ ПІДХІД У ШКІЛЬНОМУ КРАЄЗНАВСТВІ

Ірина Ніконова

здобувач 3 освітньо-наукового рівня
вищої освіти, спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки
E-mail: nikonovairyna1981@gmail.com
ORCID 0000-0002-6911-9435
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Iryna Nikonova

applicant of the 3rd educational and
scientific level higher education specialty
011 Educational, pedagogical sciences
E-mail: nikonovairyna1981@gmail.com
ORCID 0000-0002-6911-9435
SHEI «Donbas State Pedagogical
University», Ukraine

ABSTRACT

The article deals with semiotics as a science of signs and their meanings, which can be used to analyze and interpret cultural and historical phenomena in the context

of a certain territory. It is found out that local studies give students the opportunity to study regional history and culture, to form a personal connection with their native land, and to develop knowledge about the world.

The role of semiotic approaches in the field of school local studies is determined. Based on the analysis of modern educational paradigms and today's challenges, the necessity of using semiotic methods for researching the cultural heritage of the region is substantiated. The semiotic approach makes it possible to expand knowledge, that is, to go beyond the factual description, to explore the deep meanings embedded in cultural codes, symbols, myths.

The formation of critical thinking is important: students learn to analyze information, discover hidden meaning, and recognize manipulation. The semiotic approach provides an opportunity to develop creativity, which is an incentive for students to creatively interpret cultural heritage, create their own interpretations; strengthen national identity. The use of the semiotic approach in local studies contributes to the formation of a sense of belonging to one's region, respect for its history and culture.

Theoretical and methodological possibilities for school local studies are presented; the importance of interdisciplinary connections during the implementation of the semiotic approach in school local studies is emphasized. Special attention is given to the practical application of the semiotic approach in school local studies. Various methodological techniques are offered for the effective conduct of such research, in particular, the creation of knowledge maps, comparative analysis, and interpretation of images. It is noted that the semiotic approach contributes to the development of such key competencies as students' critical thinking, creativity, and communication skills.

Key words: *artifacts, signs, communicative competence, local study, creativity, critical thinking, semiotics, symbols, texts, school education.*

Актуальність теми. Сучасні освітні реформи в Україні акцентують увагу на формуванні всебічно розвиненої особистості здобувача освіти, розвитку його критичного мислення, креативності, комунікативних компетентностей та утвердження української національної ідентичності. Указаний вектор розвитку закріплений у Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та інших нормативно-правових документах у галузі освіти (Про освіту, 2017; Про загальну середню освіту, 2020). У цьому контексті краєзнавство набуває нового значення, адже воно дає можливість здобувачам освіти досліджувати локальну історію та культуру, формувати особистісний зв'язок з рідним краєм, а також розвивати знання про світ. На нашу думку, саме краєзнавство є ефективним інструментом для досягнення цих цілей. Досліджуючи локальну історію та культуру, здобувачі освіти не лише отримують знання про свій рідний край, але й розвивають навички дослідницької роботи, аналізу, синтезу та комунікації. Крім того, краєзнавство сприяє формуванню патріотичних почуттів та поглибленому розумінню свого місця в історії та суспільстві.

Зазначимо, що теоретичні підвалини окресленої проблеми допоможе визначити семіотика – «наука про різні знаки й системи знаків (мовні й немовні), що їх використовують у людському суспільстві для передавання інформації»

(Бусел, 2004). Вона досліджує, як люди створюють і розуміють значення через різноманітні символи, від мови до образів та жестів. Семіотика, як наука про знаки та знакові системи, має тісний зв'язок з історією та краєзнавством. Цей зв'язок базується на тому, що історичні та культурні явища є носіями знаків, які потребують декодування та інтерпретації. Виходячи з цього, семіотика надає краєзнавству потужний інструментарій для глибшого розуміння культурних феноменів. Застосування семіотичних методів дає змогу виявити прихований зміст, установити зв'язки між різними елементами культури та відтворити більш повну картину минулого і сучасного певного регіону.

У такий спосіб краєзнавство і семіотика прагнуть до глибокого розуміння культурних феноменів. Краєзнавство досліджує конкретний регіон, а семіотика – універсальні механізми функціонування знаків. Ми погоджуємося з поглядами Г. Бондаренка щодо доцільності розроблення і використання семіотичного підходу у вивченні краєзнавства. На нашу думку, семіотичний підхід – це спосіб аналізу, який дає можливість розкрити глибинні шари значення, що приховано за текстами, зображеннями, об'єктами та іншими носіями інформації. Він передбачає декодування знаків та їхніх систем, виявлення підтекстів, алюзій та інших смислових шарів (Бондаренко, 2011).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї про знаки та їхню роль у пізнанні світу виникли ще в період античності. Однак як самостійна наукова дисципліна семіотика сформувалася лише в ХІХ ст. Заклали фундамент для її розвитку, досліджуючи природу мови, мислення та знання, такі філософи: Дж. Локк, Ш.-Л. де Монтеск'є, І. Кант, Т. Гоббс, Г. Фрідріх (Кривуля, 2010).

Вагомий теоретичний доробок у розвиток семіотики зробили вчені ХХІ ст.: Ч. Пірс, Ф. де Сосюр, К. Леві-Строс, Ч. Морріс, які досліджували особливості функціонування науки. Так, Ч. Пірс – американський філософ, який вважається одним із засновників сучасної семіотики, розробив детальну класифікацію знаків, виділивши три основні типи: *ікони* (знаки, що нагадують об'єкт), *індекси* (знаки, що вказують на об'єкт) та *символи* (знаки, що пов'язані з об'єктом за домовленістю). «Незважаючи на те, що наше розуміння ролі знака в історії постійно розвивається, ми маємо прагнути визначити ключові етапи та контексти, у яких це розуміння було б найбільш чітко сформульоване та систематизоване», – писав дослідник у книзі «Основи семіотики» (Андрейчук, 2016).

Значний внесок у розвиток семіотики зробив учений Ф. де Сосюр – швейцарський лінгвіст, який, зокрема, тлумачив учення про знак як двосторонню одиницю (сигніфікант – матеріальна оболонка знака, сигніфікат – його зміст), зазначав у «Курсі загального мовознавства» про своєрідну інтеграцію мови, знака, історії (Сосюр, 1998).

Подальшу еволюцію семіотичного підходу продовжили структуралісти, такі як-от: К. Леві-Строс, який використовував семіотичний аналіз для виявлення глибоких структур у міфах, культурі, мові та історії; Ч. Морріс, який у своїй праці «Основи теорії знаків» подає не лише тлумачення самого поняття семіотики, а й методику, завдяки чому семіотика набуває рис самостійної дисципліни (Гардашук, 2021).

На сьогодні вищевказана проблематика актуалізується зарубіжними науковцями: Р. Бартом «Імперія знаків», П. Паві «Словник термінів», Ж. Піаже «Теорія, експерименти, дискусія», Дж. Ділі «Основи семіотики», Б. Кассен

«Лексикон неперекладностей» (Кассен, 2024).

Семіотика в Україні має свої особливості та традиції, які формувалися в контексті загальноєвропейських і світових процесів. Хоча як самостійна наукова дисципліна вона почала активно розвиватися в другій половині ХХ ст., її коріння сягають глибше в історію української гуманітаристики. У дорадянський період проблематикою семіотики займалися українські вчені: О. Потебня, М. Сумцов, М. Драгоманов, М. Грушевський (Бондаренко, 2011). У радянський період семіотичні дослідження в Україні, як і в інших республіках СРСР, розвивались у межах загальної лінгвістичної парадигми; основна увага приділялася структуралізму та функціональному аналізу мови. Відомими дослідниками радянського періоду були Ю. Лотман, Б. Успенський, М. Жинкін, О. П'ятигорський (Ливицька, 2020).

Засновниками української семіотичної школи вважаються П. Копнін, С. Кримський, С. Васильєв, Б. Парахонський, А. Ішмуратов, О. Мандебура (Мандебура, 1997). Важливим етапом у розвитку української семіотики стала робота секції, яку очолював М. Попович, діяльність якого ознаменувала справжній «семіотичний поворот». Семіотичний поворот позначився посиленням інтересу до вивчення знаків та їхніх функцій у різних сферах людської діяльності. Семіотика, як наука про знаки, стала міждисциплінарною, вона об'єднує дослідників із різних галузей знань. Завдяки своєму методологічному потенціалу семіотика може слугувати своєрідним мостом між різними науками, сприяючи їхньому взаємозбагаченню та інтеграції. М. Попович наголошував, що семіотика активно проникає в різні галузі знань, збагачуючи їх своїми методами і підходами. Водночас вона сама є результатом взаємодії з іншими науками, постійно інтегруючи їхні досягнення. Таким чином, семіотика виступає як міждисциплінарна платформа, що об'єднує різноманітні наукові дисципліни (Вяткіна, 2021).

На сьогодні тема семіотичного підходу в краєзнавстві набуває особливої актуальності в контексті сучасних суспільно-політичних процесів, зокрема, російської агресії проти України. Вона дає змогу розкрити глибинний смисл історичного процесу, сформувати національну ідентичність, розвиває дослідницький хист. У такий спосіб семіотичний підхід у краєзнавстві є актуальним інструментом для збереження та розвитку національної культури, протистояння інформаційній війні, формуванню всебічно розвиненої особистості, громадянської свідомості та розвитку наукових досліджень.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Мета статті полягає в розкритті сутності потенціалу семіотичного підходу в шкільному краєзнавстві, його ефективності в розвитку пізнавальних та особистісних компетентностей здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одним із методологічних принципів вивчення різних аспектів життя, зокрема і шкільного краєзнавства, на нашу думку, є семіотичний підхід. Нам імпонує бачення семіотичного підходу О. Мандебури, під яким дослідниця розуміє виявлення знакової природи досліджуваного явища, властивостей цих знаків, тобто їх денотатів (сукупності позначених знаками об'єктів) і концептів (сукупності знань про об'єкти, що позначаються цими знаками, та їхні зв'язки з іншими об'єктами) (Мандебура, 1997).

Українські вчені О. Габович, В. Кузнєцов убачали, що краєзнавчі дослідження вимагають не лише збору фактів, але й їхнього теоретичного осмислення. Використання наукових теорій допомагає виявити закономірності розвитку місцевих явищ та процесів, а також встановити зв'язки між різними аспектами життя краю (Коваль, 2001). Про зв'язок краєзнавства з семіотикою писав В. Прокопчук, який уважав, що краєзнавство є невід'ємною частиною сучасних гуманітарних досліджень. Застосування семіотичного аналізу дає можливість поглибити розуміння культурної спадщини регіону, виявити нові знання та сприяє збереженню історичної пам'яті (Прокопчук, 2004).

Кожен елемент культурного ландшафту – від архітектурних споруд до народних звичаїв є носієм знаків. Ці знаки можуть бути як явними (наприклад, написи на пам'ятниках), так і прихованими (символіка архітектурних елементів). За допомогою семіотичних методів можна розшифрувати значення цих знаків, зрозуміти, яку інформацію вони несуть, які культурні коди вони активують (Омельянчик, 2021).

Науковці розглядають семіотику як потужний інструментарій краєзнавства для дослідження культурної спадщини. Завдяки семіотичному аналізу ми можемо глибше зрозуміти наш рідний край, його історію та культуру. Це дає змогу не лише зберегти культурну спадщину, але й створити нові знання про наш світ. Зокрема, дослідниця Н. Вяткіна у своїй праці «Референційні механізми деконструкції культурних кодів, досвіду і ментальної історії з погляду логіки і семіотики» інтерпретує краєзнавчі поняття через семантичне значення семіотики (Вяткіна, 2021). Т. Гардашук розглядає історію та краєзнавство через призму екосеміотики, яка, спираючись на ідею неперервності розвитку природи і свідомості, досліджує, як знакові системи еволюціонували разом із живими організмами, природою (Гардашук, 2021).

В. Омельянчик досліджує семіотичний аналіз архаїчних культур у контексті краєзнавства, що дає змогу дослідити, як знакові системи впливали на становлення та розвиток ранніх суспільств. Вивчення матеріальних і нематеріальних культурних артефактів (петрогліфи, міфи, ритуали) дає можливість реконструювати світогляд та цінності давніх спільнот і простежити, як символи та знаки формували їхню соціальну структуру та поведінку (Омельянчик, 2021). За допомогою семіотичного аналізу можна виявити неявні, приховані значення, закладені в знаках. Наприклад, дослідник Я. Кохан уважає, що топоніми часто несуть у собі інформацію про історичні події, природні особливості місцевості або культурні особливості населення (Кохан, 2021).

Семіотика відкриває велике поле для дослідження, так, зокрема, філософ І. Кисляковська вважає, що поєднання краєзнавства та семіотики відкриває нові горизонти для дослідження культурної спадщини. Філософське осмислення цього взаємозв'язку допомагає нам глибше зрозуміти себе і світ навколо нас (Кисляковська, 2014). Продовжує тему філософського переосмислення інтеграції краєзнавства і семіотики дослідник О. Маєвський. Семіотика, як наука про знаки, досліджує, як ми інтерпретуємо наш досвід за допомогою знаків. Кожний предмет, явище, подія в нашому досвіді може бути розглянуто як знак, поняття (Маєвський, 2021).

Потреба осмислення, уточнення та виявлення нових концептів (понять) у шкільному краєзнавстві пояснюється багатьма причинами. Це насамперед

інтенсивне накопичення нових фактів, висновків у цій галузі наукових знань, що потребує адекватної фіксації в мові науки; у шкільне краєзнавство як і інші науки проникають поняття інших наук, що спонукає необхідність диференціювання власне краєзнавчих та інонаукових понять; усі, хто має відношення до шкільного краєзнавства, повинні говорити однією науковою мовою, мати єдине уявлення про сенс, який вкладається в те чи те поняття, однаково розуміти зв'язок між значенням і знаком, розуміти інформацію, яку передають одне одному учасники цієї діяльності (Балинська, 2013).

Усе це можливо, якщо шкільне краєзнавство матиме набір розрізнених понять, які взаємопов'язані системою, відбитою в термінологічному апараті – системі однозначних слів, що фіксують певні поняття (Кассен, 2024). Потрібен спеціальний словник (тезаурус) шкільного краєзнавства, у якому пояснювався б сенс його термінів, відношення між предметами шкільного краєзнавства та його знаками, відношення між набором цих знаків та його сутностями. Успіх спілкування в тій чи тій науковій галузі визначається тим, на скільки близькі тезауруси учасників цього спілкування. Створення словника понять шкільного краєзнавства – одна з умов розвитку його теорії та практики. Словник понять – компонент мови теорії та практики (Прокопчук, 2010).

Жодна наукова теорія неможлива без мови, без її матеріальної оболонки, що забезпечує її існування, розуміння та застосування. Водночас аналіз педагогічної літератури з шкільного краєзнавства свідчить, що його понятійно-термінологічна система ще недостатньо розроблена. Дослідники часто наштовхуються на суб'єктивні і часто суперечливі тлумачення понять шкільного краєзнавства (Коваль, 2001). Вищевказане свідчить, що виникла необхідність у дослідженнях, зорієнтованих на вивченні природи понять краєзнавства в шкільництві. Але чи є об'єктивні можливості для побудови понятійно-термінологічного ряду шкільного краєзнавства? (Бондаренко, 2011).

Сучасна філософія розглядає людину в семіотичному плані, бачить її як творця знакових конструкцій, які виражають початкову єдність людини і всього того, що її оточує. Людина, змінюючи навколишнє середовище, удосконалює знаряддя праці та знакові системи і цим пристосовується до нових умов. Процес раціонального пізнання світу здійснюється у формі понять, які є формою думки, результатом узагальнення, проведеного за сукупністю ознак, властивих певному класу предметів, наприклад краєзнавчому. Поняття та терміни історичні так само, як історичні відображені ними об'єктивно наявні явища (Гардашук, 2021).

У будь-якій галузі наукових знань існують поняття, які становлять так званий категоріальний каркас, що складається з найбільш загальних основних понять-категорій. До таких понять належить і поняття «шкільне краєзнавство» (Прокопчук, 2010). Воно у своїй галузі є поняттям загальним, категорією, яка вбирає в себе цілий арсенал понять меншого ступеня: учитель-краєзнавець, здобувач-краєзнавець, краєзнавча література, джерела знань про край, історичне краєзнавство в школі, суті всіх понять шкільного краєзнавства. Зазначимо, що поняття «краєзнавство», як і поняття будь-якої іншої науки, розвивається, змінюється, доповнюється.

Шкільне краєзнавство України у своєму розвитку пройшло кілька етапів. І на кожному з них склалися відповідні поняття та терміни. Поняття, що відтворюють у свідомості більш високий етап його розвитку, більш конкретні,

цілісні, ніж поняття, що відповідають нижчому етапу цього виду діяльності. Так краєзнавча робота вчителів та здобувачів у школах ХІХ ст. позначилася поняттям «батьківщина», потім поняттям «батьківщинознавство», а з початку ХХ ст. будь-яку форму вивчення краю стали позначати терміном «краєзнавство», яке точніше відбиває суть діяльності тих, хто займається вивченням певного регіону країни (Прокопчук, 2004).

Концентрованим, логічно оформленим виразом змісту поняття є визначення. Уперше в Україні наукове визначення краєзнавства знаходимо в «Академічному словнику української мови» (1916 р.). У ньому йдеться, що це «сукупність знань про окремі місцевості країни, всебічне вивчення окремих частин країни переважно силами місцевого населення» (Вяткіна, 2021). З того часу це визначення повторюється в багатьох енциклопедіях, словниках та наукових працях. Таке визначення краєзнавства наявне і в педагогіці, усі педагогічні роботи про шкільне краєзнавство, педагогічні енциклопедії та словники.

Так, наприклад, у сучасному «Педагогічному енциклопедичному словнику» шкільне краєзнавство визначається як вивчення здобувачами освіти природи, економіки, історії та культури своєї місцевості. До того ж під вивченням краю зазвичай розуміється отримання здобувачами знань про місцевість з різних джерел (Гардашук, 2021). Зазначимо, що в професійному краєзнавстві, яким займаються співробітники місцевих науково-дослідних інститутів, музеїв, архівів, дослідних станцій, існує й інший підхід до визначення цього поняття.

Деякі краєзнавці стверджують, що треба вивчати взагалі закони, предмети і явища, які є в краєзнавстві, особливості, які зумовлені їх місцезнаходженням у межах певного краю (Омельянчик, 2021). Вони пропонують перенести увагу з опису фактів та явищ на розкриття їх суті, тобто займатися справді «веденням» краю. Звідси виникають запитання:

1. Чому учні шкіл повинні займатися лише фіксацією фактів та явищ, тобто мати справу лише з краєзнавством, а не виявляти специфіку, самобутності свого краю?

2. Не зовсім зрозуміло визначення шкільного краєзнавства та яку територію мають вивчати здобувачі освіти? Чи може школа вивчати весь край, де вона знаходиться? Питання суттєве, бо більшість регіонів України складаються з територій, що різняться між собою за природними умовами, за рівнем соціально-економічного розвитку, розвитку культури, із переважання тієї чи тієї національності тощо. Тому найпершим завданням, на наш погляд, є вивчення здобувачами освіти свого найближчого оточення, яке ми пропонуємо називати «місцевим краєм», дослідження його специфіки, виявлення його самобутності. Зрозуміло, вивчення місцевого краю має проводитись у його взаємозв'язку з регіоном, куди він уходить, та у взаємозв'язку з усією країною. Що пропонується розуміти під поняттям «місцевий край»?

Останніми роками серед краєзнавців прийнято досліджувати чотириступеневий поділ території: а) садиба; б) село (вулиця); в) район (місто); г) область (край). Перші три ступені і є місцевим краєм, тим місцем, яке доступніше для вивчення здобувачами освіти. Ці щаблі близькі, поряд зі школою (Мандебура, 1997). Вони доступні тривалому, особистому спостереженню та дослідженню. На малій території виразніше позначається залежність

досліджуваних явищ від суто місцевих умов, є можливість бачити специфіку даної місцевості на власні очі.

3. Чи можуть здобувачі як краєзнавці-професіонали вивчати свій край? Ні, не можуть. Особистість учня має таку ж будову, як і особистість дорослої людини. Вона також є поєднанням різних рис (якостей, властивостей), до яких уходять і якості краєзнавця. Але якщо в професійних краєзнавців ці якості вже сформовані, то в учня вони лише формуються. Здобувачі освіти вивчають краєзнавство поступово, послідовно, починаючи з початкових класів (Мандебура, 1997).

На нашу думку, основне завдання шкільного краєзнавства полягає не в тому, щоб учні робили нові наукові відкриття про край, а в тому, щоб навчити їх як це робити. Ось у чому відмінність шкільного краєзнавства від професійного. Тому під шкільним краєзнавством треба розуміти отримання здобувачами освіти різнобічних знань місцевої історії, формування навичок у процесі краєзнавчої діяльності (позитивне ставлення до краю, знання краю та його дослідження тощо).

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Можливості семіотичного підходу в шкільному краєзнавстві дуже значні, зокрема, у визначенні його впливу на розвиток пізнавальних і особистісних компетентностей здобувачів освіти. Застосування семіотичного аналізу в шкільному краєзнавстві сприяє поглибленому розумінню культурного контексту (здобувачі навчаються аналізувати символи, міфи та легенди свого краю, що дає змогу їм краще зрозуміти історію та культуру свого народу); розвитку критичного мислення (семіотичний аналіз стимулює здобувачів освіти до пошуку глибинних значень, аналізу різних інтерпретацій та формулювання власних висновків); підвищенню мотивації до навчання (дослідження місцевих символів та історій робить освітній процес більш цікавим і актуальним для учнів); формуванню ціннісного ставлення до культурної спадщини (знайомство із символами рідного краю сприяє розвитку почуття належності до спільноти та поваги до культурних традицій); розвитку комунікативної компетентності (здобувачі освіти навчаються обговорювати свої ідеї, аргументувати свою думку та співпрацювати в групах).

У такий спосіб семіотичний підхід відкриває нові перспективи для розвитку шкільного краєзнавства та сприяє формуванню активної громадянської позиції здобувачів освіти. Здійснене дослідження лише частково окреслило проблему семіотичного підходу в шкільному краєзнавстві. У подальших розвідках плануємо розробити методіку семіотичного аналізу краєзнавчих текстів для здобувачів освіти в закладах загальної середньої освіти.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрейчук, Н. І. (2016). Тлумачення мовного знака в загальній теорії знаків Ч. С. Пірса: філософське підґрунтя. *Нова філологія*, (68), 121–129. URL: <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/337>

Балинська, О. М. (2013). *Семіотика права*. Львів: ЛьвДУВС.

Бондаренко, Г. (2011). Теоретичні та методологічні проблеми історичного краєзнавства. *Краєзнавство*, 3, 23–29.

Бусел, В. Т. (2004). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ.

Вяткіна, Н. (2021). Референційні механізми деконструкції культурних кодів, досвіду і ментальної історії з погляду логіки і семіотики. Гарадашук, Т. В. (ред.). *Семіотичний аналіз явищ культури* (С. 172–219). Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Гарадашук, Т. (2021). Дослідницьке поле та методологічні підходи біо- та екосеміотики. Гарадашук, Т. В. (ред.). *Семіотичний аналіз явищ культури* (с. 219–275). Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Кассен, Б. (2024). *Європейський словник філософії: український контекст. Лексикон неперекладностей*. (Т. 5). Київ: ДУХ І ЛІТЕРА.

Кисляковська, І. (2014). Перед-досвідне знання у науках про природу. *Філософська думка*, 4, 80–89.

Коваль, А. П. (2001). *Знайомі незнайомці: походження назв поселень України*. Київ: Либідь.

Кохан, Я. (2021). Логічні основи теорії культури. Гарадашук, Т. В. (ред.). *Семіотичний аналіз явищ культури* (с. 304–338). Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Кривуля, О. М. (2010). *Філософія*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Лівицька, І. А. (2020). Лінгвістичний потенціал біосеміотики в дослідженні знакових систем. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VIII(38), I.: 230.

Маєвський, О. (2021). Кластерний аналіз і механіка досвіду. Гарадашук, Т. В. (ред.). *Семіотичний аналіз явищ культури* (с. 350–393). Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Мандебура, О. С. (1997). Проблеми української етнографії в науковій спадщині Миколи Сумцова (дис... канд. іст. наук). Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, Україна.

Омельянчик, В. (2021). *Логічний аналіз семіотичних структур культури (Греймс, Лютер, Джеймсон)*. Гарадашук, Т. В. (ред.). *Семіотичний аналіз явищ культури* (с. 83–141). Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Про освіту (Закон України). № 2145-VIII (2017). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

Про повну загальну середню освіту (Закон України). № 463-IX. (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Прокопчук, В. С. (2004). *Під егідою Українського комітету краєзнавства*. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова.

Прокопчук, В. С. (2010). *Шкільне краєзнавство*. Кам'янець-Подільський: Кондор.

Сосюр, Ф. (1998). *Курс загальної лінгвістики*. Київ: Основи.

REFERENCES

Andreichuk, N. I. (2016). Tlumachennia movnoho znaka v zahalnoi teorii znakov Ch. S. Pirsa: filofske pidgruntia [Interpretation of language sign in the general theory of signs by C. S. Peirce: philosophical background]. *Nova filolohiia – New philology*, (68), 121–129. Retrieved from <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/337> [in Ukrainian].

Balynska, O. M. (2013). *Semiotyka prava [Semiotics of law]*. Lviv: LvDUVS

[in Ukrainian].

Bondarenko, H. (2011). Teoretychni ta metodolohichni problemy istorychnoho kraieznavstva [Theoretical and methodological problems of historical regional studies]. *Kraieznavstvo – Local studies*, 3, 23–29 [in Ukrainian].

Busel, V. T. (ed.) (2004). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv [in Ukrainian].

Viatkina, N. (2021). Referentsiini mekhanizmy dekonstruktsii kulturnykh kodiv, dosvidu i mentalnoi istorii z pohliadu lohiky i semiotyky [Reference mechanisms of deconstruction of cultural codes, experience and mental history from the point of view of logic and semiotics]. Haradashuk, T. V. (ed.). *Semiotychnyi analiz yavlyshch kultury – Semiotic analysis of cultural phenomena* (pp. 172–219). Kyiv, Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Haradashuk, T. (2021). Doslidnytske pole ta metodolohichni pidkhody bio- ta ekosemiotyky [Research field and methodological approaches of bio- and eco-semiotics]. Haradashuk, T. V. (ed.). *Semiotychnyi analiz yavlyshch kultury – Semiotic analysis of cultural phenomena* (pp. 219–275). Kyiv, Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Kassen, B. (2024). *Yevropeyskyi slovnyk filosofii: ukrainskyi kontekst. Leksykon neperekladnostei [European dictionary of philosophies: Ukrainian context. Lexicon of untranslatables]*. (T. 5). Kyiv: DUKh I LITERA [in Ukrainian].

Kysliakovska, I. (2014). Pered-dosvidne znannia u naukakh pro pryrodu [Pre-experiential knowledge in natural sciences]. *Filosofska dumka – Philosophical thought*, 4, 80–89 [in Ukrainian].

Koval, A. P. (2001). *Znaiomi neznaiomtsi: pokhodzhennia nazv poselen Ukrainy [Familiar strangers: the origin of the names of Ukrainian settlements]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

Kokhan, Ya. (2021). *Lohichni osnovy teorii kultury [Logical foundations of the theory of culture]*. Haradashuk, T. V. (ed.). *Semiotychnyi analiz yavlyshch kultury – Semiotic analysis of cultural phenomena* (pp. 304–338). Kyiv, Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Kryvulia, O. M. (2010). *Filosofia [Philosophy]*. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina [in Ukrainian].

Livytska, I. A. (2020). Linhvistychnyi potentsial biosemiotyky v doslidzhenni znakovykh system [Linguistic potential of bio-semiotics in the study of sign systems]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VIII(38), I.: 230 [in Ukrainian].

Maievskyi, O. (2021). Klasternyi analiz i mekhanika dosvidu [Cluster analysis and the mechanics of experience]. Haradashuk, T. V. (ed.). *Semiotychnyi analiz yavlyshch kultury – Semiotic analysis of cultural phenomena* (pp. 350–393). Kyiv, Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Mandebura, O. S. (1997). Problemy ukrainskoi etnografii v naukovi spadshchyni Mykoly Sumtsova [Problems of Ukrainian ethnography in the scientific heritage of Mykola Sumtsov]. *Candidate's thesis*. Kyivskyi un-t im. Tarasa Shevchenka. Kyiv, Ukraina [in Ukrainian].

Omelianchuk, V. (2021). Lohichni analiz semiotychnykh struktur kultury (Hreims, Liuter, Dzheimson) [Logical analysis of semiotic structures of culture

(Grames, Luther, Jameson)]. Haradashuk, T. V. (ed.). *Semiotychnyi analiz yavyshch kultury – Semiotic analysis of cultural phenomena* (pp. 83–141). Kyiv, Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Pro osvitu (Zakon Ukrainy) [*On education* (Law of Ukraine)]. No. 2145-VIII (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

Pro povnu zahalnu seredniu osvitu (Zakon Ukrainy) [*On complete general secondary education* (Law of Ukraine)]. No. 463-IX. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].

Prokopchuk, V. S. (2004). *Pid ehidoiu Ukrainskoho komitetu kraieznnavstva* [*Under the auspices of the Ukrainian Committee of local studies*]. Kamianets-Podilskyi: Abetka-Nova [in Ukrainian].

Prokopchuk, V. S. (2010). *Shkilne kraieznnavstvo* [*School local studies*]. Kamianets-Podilskyi: Kondor [in Ukrainian].

Sosior, F. (1998). *Kurs zahalnoi lnhvistyky* [*General linguistics course*]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто семіотику як науку про знаки та їх значення, за допомогою яких можна аналізувати та інтерпретувати культурно-історичні явища в контексті певної території. З'ясовано, що краєзнавство дає можливість здобувачам освіти досліджувати локальну історію та культуру, формувати особистісний зв'язок з рідним краєм, розвивати знання про світ.

Визначено роль семіотичних підходів у сфері шкільного краєзнавства. На основі аналізу сучасних освітніх парадигм та викликів сьогодення обґрунтовано необхідність використання семіотичних методів для дослідження культурної спадщини регіону. Семіотичний підхід дає змогу розширити пізнання, тобто вийти за межі фактологічного опису, досліджувати глибинні смисли, закладені в культурних кодах, символах, міфах.

Вагомим є формування критичного мислення: здобувачі освіти навчаються аналізувати інформацію, виявляти прихований смисл, розпізнавати маніпуляції. Семіотичний підхід дає можливість розвинути креативність, що є стимулом учнів до творчого осмислення культурної спадщини, створення власних інтерпретацій; зміцнити національну ідентичність. Застосування семіотичного підходу в краєзнавстві сприяє формуванню почуття належності до свого краю, поваги до його історії та культури.

Представлено теоретико-методичні можливості для шкільного краєзнавства; підкреслено важливість міжпредметних зв'язків під час імплементації семіотичного підходу в краєзнавстві. Особливу увагу в статті звернено на практичне застосування семіотичного підходу в шкільному краєзнавстві. Для ефективного проведення таких досліджень пропонуються різноманітні методичні прийоми, зокрема, створення карт знань, порівняльний аналіз, інтерпретація образів. Зазначено, що семіотичний підхід сприяє розвитку в здобувачів освіти таких ключових компетентностей, як критичне мислення, креативність, комунікативні навички.

Ключові слова: артефакти, знаки, комунікативна компетентність, краєзнавство, креативність, критичне мислення, семіотика, символи, тексти, шкільна освіта.